

Farkas Béla

Bársonyos ősz éjszaka volt

Sáfrány Imre

Alljunk meg Szabadka főterén, a NON-STOP-UNION vegyeskereskedés előtt, ahol Ognjanov Bától, az országszerte ismert labdarúgótól anynyi karamellt, csokoládét és cukorkát vásárolnak a futballért rajongó nebulók. Igen tisztelt publikum, itt régen is vegyeskereskedés volt. A régi magastejű házon (azóta Nicin felépítette helyére palotáját) az öreg Farkas cifra firmáján ott díszelgett az üzletalapítás esztendeje: 1807. Erre az évszámra Kálmán bácsi, (helybéli amatőr festő) határozottan emlékszik. Ez az üzlet virágzott abban az időben, amikor Kálmán bácsi »bankos« volt, és szombatesként pezsgő folyt az Aranybárányban és hajnal felé (Kálmán bácsi ezt gyakran emlegeti) egyszer ólmos eső esett, és a fiákeros lovak nem tudták a fiákert húzni, amelyben Kálmán bácsi ült Gyóni Gézával. Ekkor Gyóni Géza Kálmán bácsihoz fordult, és ezt mondta:

— Te Kálmán, ültessük be a lovakat ide, és próbáljunk szerencsét mi a rúd mellett. Hátha nekünk sikerül.

(»Ferikém, hozzá egy forró kapucnert«).

— Mondanom sem kell, — mosolyog Kálmán bácsi a bajusza alatt, — hogy a fiákerozás végcélja a szerelmi illemhely volt.

Tehát akkor, amikor Kálmán bácsi Gyóni Gézával fiákerban ült, Béla már legényke volt. De még nem hívták Farkas Bélának. Béla akkor lett, amikor az ezernyolcszázhatban alapított üzlet örököse, József másodszor nősült, és feleségül vette Béla anyját, Gáhos Nelly operaénekesnőt.

Nem néztem utána a születési anyakönyvekben, de egy idős ismerősöm szerint Farkas József úrnak első feleségétől, Hegyi Aranka operaénekesnőtől, már volt két lánya, a második operaénekesnő-feleség pedig két fiúgyermekkel ajándékozta meg. Így az örökbefogadott Bélával együtt, ötre emelkedett az öreg Farkas unokáinak a száma.

Amikor megkérdeztem Kálmán bácsit, mi volt a foglalkozása ennek az operaénekesnő férjnek, röviden válaszolt: »Az apja zsebe.«

Farkas Béla festménye
Foto: Szilágyi Gábor

Először Szabó bácsi mondta, hogy hasonlítok Farkas Bélára, de akkor nem nagyon érdekelt ez a megjegyzése, mert én bámuló kisdíák szemmel először nézegethettem Szabó bácsi képeit. Szabó bácsi gyűjtő volt. Tele voltak a falak szépen bekeretezett festményekkel. És nemcsak a falak. Rengeteg kép volt abban a szobában. És a sok kép közül egy olajra mutattam. Egy csavargót ábrázolt. Azt mondtam Szabó bácsinak, nekem ez a festmény tetszik legjobban.

— Jó szeme van, fiatalember. Ez eredeti Medgyánszky.

Szabó bácsi vett is tőlem egy-két mázalmányt, pár dinárért, s ez engem annyira elszemtelenített, hogy nem hagytam neki belkét, mindig új képeket vittem a nyakára, hogy vegye meg. Akkor hagytam abba a látogatást kis műhelyébe, amikor azt mondta, hogy inkább kővérpulykát hoznék, azt szívesen átvenné. Pedig ha abban az időben megkértem volna a jó öregget, hogy ismertessen meg azzal a festővel, akire hasonlítok, megismerhettem volna Farkas Bélát, a festőművészt, élete utolsó napjaiban.

Most csak kérdezősködöm utána, és igyekszem magamban megformálni azt az embert, aki annyi gyönyörű sejtelmet, annyi kristályos vizót rögzített akkor, amikor a látomások bűnöknek számítottak.

Kérdezem Bandit is: »Bandi bátyám, milyen volt Farkas Béla?« Felneéz a kéziratról, rámnéz, és ezt mondja: »Mint te, csak soványabb volt, szőkés-vörös haja volt és ideges, hosszúujjú keze, ujjai sötétbarnák a c.garettától, és mindig borotvátlan volt.«

Akönyvkötészetben rátaláltam egy mesterre, akinek a kezei nagyon hasonlítottak Farkas Béla kezeire. Ő tudja a legszebb paszpartukat vágni a városban.

— Üvegesnél dolgoztam annak idején — mondja a mester —, és Farkas Béla gyakran járt a műhelyben. Mindig két tenyerén hozta a pasztellképet, és rögtön üveg alá kellett tenni, nehogy összemaszatolódjanak a színek. Legtöbbször nem volt pénze kifizetni, az üveget, és ezért a kép ott maradt az üveg alatt a műhelyben.

— Volt akkor itt a városban egy másik, nagyon divatos festő. Jaj, de szép felesége volt! Annak nagyon jól ment, kérem. De nemcsak a felesége volt vesztetűl csinos. Jómaga is, nagyon jó megjelenésű férfi volt. Úgyesen dolgoztak, kérem. Abban az időben a villanytelep igazgatója itt Szabadkán, valami belga volt. No ez a festő, látja, sehogyse jut eszembe a neve, a feleségét küldte a belga igazgatóhoz.

— ?

— És, mit mondjam tovább, az igazgató lefestette magát. De ezzel még nem fejeződött be az üzlet, mert az igazgató felesége meglátta a festőt, s ő is mindjárt portrét akart. Így ment ez, kérem, akkor.

— Igaz, hogy Farkas morfinista volt?

— Igaz, nekem is mondta, hogy próbáljam meg. Voltam nála, ott lakott a régi Nojcsék-féle festőküzet felett, be is vette előttem. Azt mondta, hogy neki az nagyon jót tesz, csak akkor tud igazán dolgozni.

Tavaszi és temető. Életszagú föld párolog. A horizonton sötét erdősáv. Itt a talpam alatt, szép sorokban, mélyen a fűgyökerek alatt, itt vannak a Régiek. És még itt is cso-

portokra osztódtak: három sirtáborból látok, minden tábor sírgödreibe más-más hókuszpókusszal eszesztették le a koporsókat. Pedig a sóhajok és a könnyek egyformán sóhajok és könnyek, ha itt, ha amott temetnek.

Öregember áll egy sírhant mellett. Bórtarisznya az oldalán. Kezében bot. Fején báránybőr süveg. Megkérdelem, tudja-e melyik Farkas Béla sírja. Nem tudja. Messziről jöhetett. Talán egy, talán két óra járásnyira lakhat innen. Magános ember lehet, dereka már me-reddt, de azért még eltotyog a tőkék között, és el-elballag méha ide. Talán a tavaszi széltől könnyesek vizenyős szemei.

— Én csak az anyám sírját tudom, A temető később éli a történelmet, mint mi. Egy emberöltővel később. De azért már itt is akad egy-két ótágú vorócsillagos fejfa.

A temető előbb éli a történelmet mint mi. Egy emberöltővel előbb. Egy-máshoz testvérülnek halottaink a föld ölében.

Mondták a városban, hogy az Ő sírja egy szomorúfűz alatt van. Végigmentem hát a temetőn. A harmadik sirtáborban, egy szomorúfűz alatt körüljártam egy gyepféglával borított hantot, de a cifra fakörösztről már hámlik a méregzöld festékréteg: nem tudtam kibogozni a fölíratot. Megyek tovább, a temető alján emberek dolgoznak, szőlőt telepítenek, hatan-heten. Mondom nekik, hogy ki-nek a sírját keresem.

Míg egy asszony a sírjához kísér, elmondja, hogy kétezer dinár napszá-mért sem csinálná ezt a munkát, de hát ha már az öspörös úr annyira raj-ta volt...

— Szóval míváznak, jóemberek.

— Hát mit csináljunk, megcsináljuk neki.

Az asszony bement a temetőcsőz-házba, én meg ottmaradtam a sírnál. Az előbb azért nem találtam rá, mert egy kripta miatt kiszedték a szomorú-fűzt. Tövestül. A fejfa kőtömb. A kö-vön ez áll: *Itt nyugszik Farkas Béla festőművész, 1894–1941. Eltemették barátai.*

Talán minden másképpen történt volna, ha nem veszi be az első adag morfiumot, valahol Galíciában vagy az Isonzónál, vagy a vérszfene tudja, hogy az első nagy világégés melyik

nagy mézárszékén. De a főhadnagy úrnak nem volt szabad pocsognia, nem volt szabad okádnia, amikor emberbél lógott a faágakon, és a háború em-bertelensége minden emberséget ki-irtott.

Talán minden másképpen történt volna, ha azon a szép, ragyogásos dél-utánon józanul nyit ajtót a karcú, tisztaszemű, a morfiumvarázsnál, al-koholmámornál és ópiumálomnál is százszor szebb valóságnak: Magdának, akit annyiszor és olyan szépen kérlelt, látogassa meg Palicson.

Talán minden másképpen történik, ha az embereket nem választják el egymástól a faji, nemzetiségi és fele-kezeti különbségek ezerszer átkozott válaszfalai. Talán akkor lett volna ide-jük észrevenni őt, lett volna embersé-gük megbecsülni s felemelni rogyadozó alkotó szellemét.

De: ez most csak álmodozás. Semmi sem történhetett másképp, mint ahogy megtörtént.

Allok itt a sírjánál és nézem a hi-deg, szürke követ. Hidegebb mint a föld. Hidegebb, mint az ásó vasa. Hi-degebb, mint a közöny. Köröskörül

Farkas Béla: *Fák*
Foto: Szilágyi Gábor

kövér tyúkok kapargásznak. Szemlátó-mást sarjad a fű.

Vojnić Blaškónak, a városi könyvtár igazgatójának van egy irattartója, abban minden szabadkai festő benne van. Kék borítékban. Farkas Béla fényképét is onnan vettük, hogy e sorokhoz mellékeljük. Ebben a kék borítékban az áll, hogy azon a nevezetes éjszakán műfogorát kereste a síneken. Mások megesküdnének rá, hogy azon az éjszakán hálóingben, kezében égő gyertyával vetette magát a villamos kerekei alá.

Minek firtassuk?

Pont került annak az életnek a végére, melyet már a vaskerekeknél is alaposabban szétkaszabolt az a pimasz társadalom, mely éppen abban az időben lódult bele szemrebbenés nélkül a második világégés sűrejébe.

És most, amikor a harmadikat készítik, álllok a sírnál. Kövér tyúkok kapargálnak, és a temető alján öten-hatan az őspörös úrnak szőlőt ültetnek. (M. sebor lesz ebből, akárki meglása!) A síneken túl, a platánsor végén a tó szürke tükrét tavaszi szellők tárcsázzák, és az autóbusz-megálló melletti magabiztos platántörzsön plakátpapíros csörög: Egy millió tonna kukoricát termelünk 1961-ben.

Elhallgatnának már végre azok, akik lekicsinylően és röhögve emlékeznek az átkozott sorsú művészre. Lehetséges, hogy idomított lúddal sétált, vagy tántorgott, vagy vánszorogott kocsmáról-kocsmára. Lehetséges, hogy egy-egy képet kétszer is eladott, mert az új garas, új pohár feledést nyújthatott. Lehetséges, hogy lefeküdt a templomlépcsőre, hogy szökjön a magány, a magára maradottság borzalmaival.

Rügyeznek a vadgesztenyefák és két perc múlva kattog barátom fényképezőgépe: ide illeszttem az írás mellé Farkas Béla fekete madarait. Lássá meg az olvasó, milyen iszonyatos nyugalommal gubbasztottak ezek a fekete-szárnyú átkok Farkas Béla kanyargó ösvényei felett: a lámpafényben imbolygó, cilinderes, kicsúfolt, bohóc látán még ma is az emberiség és szálnom hangján emlékeznek rá ismerősei, barátai: igen, ez volt ő.

Igen, ez volt ő, hozzáteszem, hogy azért volt ez, mert ezzé tette, ilyenéné gyálázta, emnyire alázza az a kor...

Két perc múlva kattog a fényképezőgép, és ide illeszttem az írás mellé szépálmú, búslombú fáit: kacagjanak alatta karcsú krinolinban életszomjas lányok és asszonyok, törjön utat a napsugár hús ányú lombok között, és csókolja végig a ringó csipőket takaró lengő rózsaszínt...

(Lám, szebb is lehetett volna minden...)

Kattog a gép, és oda illeszttem a szöveg mellé a csupasz ágak szimfóniáját, a minden áron, egy élet áran átért és kiharcolt gyönyörű pillanatot...

Ki meri sajnálkozva lebiggyeszteni száját e kép láttán? Hiszen Farkas Béla a legnagyobb árat fizette »ritka pillanataért«! S volt bátorsága megadni a legnagyobb árat.

De: nem igaz, hogy megúnta az életet, nem igaz, hogy nem akart tovább élni.

Igenis, azon a délutánon a főhadnagy úr betért a mézárszékbe és töpörtöt vásárolt. Igenis, azon az estén a főhadnagy úr betért néhány kocsmába, de eszébe sem volt meghalni. (Egy főhadnagnak tilos a pocsogás!) Ezért a főhadnagy úr, igenis betért a főbejárattal szemben lévő kocsmába is.

Mielőtt az utolsó spriccent megitta volna, ideges barnaujjú kezeivel a só-tartóból sót csomagolt egy vázlatfüzetlapba és becsúszta zsebébe a töpörtő mellé. A tudat peremén ott lélegzett a szándék: »Ha hazaérek, előkotrom zsebemből a gyertyát, meggyújtom, fölteszem a polcra, kiteritem a papírost a töpörtővel az asztalon, mellé teszem a sót, kenyeret keresek elő a fiókból és eszem«... Lehajtotta a maradékot, és kitámolygott az éjszakába. Szép, bársonyos fényű őszi éjszaka volt, és szegény főhadnagy úr rosszkor tántorodott meg...

Másnap a helyi lapok hírül adták, hogy a beszámíthatatlan állapotban lévő bohém festő öngyilkos lett.

Mostában, hogy melegen süt a nap, széptestű, fiatal jányok öntözgetik a virágokat ott kint, és mit mondjak még?

Farkas Béla: Varjak

Foto: Szilágyi Gábor